

ОСОБЛИВОСТІ УРОКУ ІНФОРМАТИКИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Нікулочкіна Олена Василівна,

*доцент кафедри інформатики й інформаційних технологій в освіті,
завідувач обласного науково-методичного центру початкової освіти
КЗ «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти»
ЗОР, кандидат педагогічних наук.*

Анотація. Статтю присвячено з'ясуванню особливостей уроку інформатики в початковій школі, видокремлено недоліки в їх підготовці й проведенні.

Ключові слова: початкова школа, урок інформатики, проектування уроку, особливості уроку, інформаційна компетентність, інформаційно-комунікаційні технології.

Глибинний зміст самої назви «початкова школа», «школа I ступеня» зумовлює виняткову роль цієї ланки освіти й особливу відповідальність педагогів за якість її результатів. Початкова школа, зберігаючи наступність з дошкільним періодом дитинства, в умовах цілеспрямованого навчання й виховання забезпечує подальше становлення особистості дитини, її інтелектуальний, фізичний, морально-етичний, мовленнєвий, соціальний, емоційно-вольовий розвиток. Нова концепція освіти, яка ґрунтується на засадах компетентнісного, особистісно зорієнтованого та діяльнісного підходів перетворює зміст кожного предмета шкільного курсу на простір для панування характеру інтересів учнів, уміння й бажання вчитися, для виховання потреби й здатності до навчання впродовж усього життя, вироблення вмінь практичного і творчого застосування набутих знань, цілісного наукового світогляду.

Виняткова роль у розв'язанні цих завдань належить уроку інформатики — навчального предмету, якого раніше не було в початковій школі. Дотепер у педагогічній науці переважає думка, що урок — це форма організації діяльності постійного складу вчителів й учнів у певний відрізок часу за твердим розкладом і, як правило, за єдиною для всіх програмою навчання. У цій формі представлені всі компоненти освітнього процесу: мета, засоби, зміст, методи, дидактичні елементи тощо, зумовлені вимогами до структури, закономірностями й принципами навчання. Призначення уроку в процесі навчання як цілісної динамічної системи зводиться до колективно-індивідуальної взаємодії вчителя й учнів, у результаті якої відбувається формування й розвиток компетентностей учнів, засвоєння ЗУН, розвиток здібностей, набуття досвіду діяльності, спілкування і відносин, а також удосконалення педагогічної майстерності вчителя. Сутність уроку впливає із завдань початкової школи: активізувати емоції школяра, формувати його суб'єктність, розвивати мислення.

Одним із недоліків у підготовці й проведенні уроків інформатики є шаблонна структура уроку (комбінований урок за постійного набору структурних складових: оргмомент, перевірка домашнього завдання, опитування, пояснення нового матеріалу, його закріплення, нове домашнє завдання). Причиною структурної одноманітності уроків у школі є низький рівень знань учителів типології уроків і підґрунтя, на якому базується вибір структури уроку. Слід пам'ятати, що урок інформатики в початковій школі як навчальний предмет підкоряється загальним законам дидактики. Ось чому вчителі інформатики мають починати з повторення

типології уроків за підручниками дидактики. Щоб мотивувати педагогів у цьому напрямі, рекомендуємо дати відповідь на запитання: «Які типи уроків ви знаєте?». Далі необхідно знайти підґрунтя для вибору типу й структури уроку. Нагадуємо, що мета визначає тип уроку, тип зумовлює структуру, а структура — оптимальну витрату часу на різних етапах. Усе це в сукупності забезпечує успішне розв'язання поставлених перед уроком завдань, і, що не менш важливо, позбавить дітей від виснажливої одноманітності структур уроків з усіх розділів програми.

Отже, пам'ятаймо: ціль уроку — тип уроку — структура уроку — витрата часу на різних етапах.

Оскільки цілі уроків різноманітні, різноманітними будуть їх типи і, відповідно, структури, що дозволяє уникнути названого вище недоліку.

І ще одне із серйозних питань — незнання вчителями інформатики структури процесу навчання. На думку М. Н. Скаткіна й І. Я. Лернера, засвоєння знань і способів діяльності відбувається на трьох рівнях:

1) усвідомленого сприйняття й запам'ятовування, яке зовні проявляється в точному або близькому до точного відтворенні;

2) у застосуванні знань за зразком або в схожій ситуації;

3) у творчому застосуванні знань, тобто в новій, раніше не знайомій учню ситуації [6].

Чотири рівні засвоєння виокремлює В. П. Беспалько [2]:

1) діяльність розпізнавання, упізнавання об'єктів, яка веде до їх ідентифікації або класифікації;

2) репродуктивна діяльність щодо відтворення інформації про об'єкт, що вивчався, й аналіз його смислу і якостей;

3) продуктивну діяльність з використанням засвоєної інформації для розв'язання конкретних завдань;

4) продуктивну діяльність дослідницького, творчого, евристичного характеру.

Зважаючи на різноманітність представлених у теоретичному й дослідницькому рівнях засвоєння знань, у конкретних методиках, які застосовуються у шкільній практиці, реалізується контроль, в основному, на двох рівнях знань: рівень відтворення (так звані знання-копії), рівень застосування знань за зразком (знання-вміння). Рідше вчителю вдається здійснити контроль на високих рівнях — рівнях застосування знань у новій ситуації, яка вимагає здійснення учнем творчої діяльності (знання-трансформації).

Важливим для усвідомлення сутності процесу й структури навчання є зіставлення таких категорій: знання, уміння, навички та рівні засвоєння інформації. Використовуємо узагальнення О. І. Вишневського стосовно цих категорій [4, с. 63]. На думку вченого, процес засвоєння інформації має певну «глибину», яка позначається поняттями «знання, уміння, навички». Близьким для нашого розуміння є твердження науковця стосовно того, що рушійною силою навчального процесу є вічна суперечність між тим, що людина вже знає й уміє, і тим, що вона ще повинна знати й уміти. О. І. Вишневський вводить поняття «інформативний досвід» (банк інформації) особистості, який нагромаджується, поповнюється в процесі розв'язання цих суперечностей, а отже, перебуває в динаміці — людина не тільки розширює його, але й постійно використовує для розв'язання життєво важливих потреб [4, с. 64].

Попри знання, уміння і навички, на думку О. І. Вишневського, кожен, хто навчається, мусить засвоїти іншу принагідну інформацію, що стосується способів навчальної діяльності, уміння користуватися засобами навчання. Учений наголошує, що ЗУН є одночасно й продуктом, й інструментом діяльності. Отже, важливого значення набуває не нагромадження їх у пам'яті, а оволодіння вмінням вчитися, що зумовлює діяльність людини в майбутньому [4, с. 65]. На рис. 1 подано означення поняття як рівні засвоєння інформації.

Типова помилка в практиці роботи вчителів — невиправдане прагнення до ігрових форм уроку. Оголошується, що урок проводиться в новій, нестандартній формі: урок-творчий звіт, урок-аукціон, урок-ток-шоу, урок-капітал-шоу «Поле чудес», урок-вікторина, урок-КВК, урок-виставка, урок-бенефіс, урок-сюрприз, урок-екскурсія, урок-естафета, урок-інтерв'ю, урок-відкриття тощо.

Ми не стверджуємо, що такі уроки не ефективні. Для них характерна ігрова форма проведення, значущість якої переоцінюється до такої міри, що гра починає превалювати над змістом, цілями й результатами освітньої діяльності на уроці.

Рекомендуємо використання ігрової форми тільки тоді, коли це слугує кращому досягненню освітніх цілей уроку, і не переважає над сутністю навчального матеріалу, не відволікає від головних цілей, не стає самоціллю, не применшує значення й сутність того, що повинні вивчати діти.

Щоб не зробити помилку, треба пам'ятати, що ігрова форма — це тільки засіб для досягнення освітніх цілей уроку, а засіб не повинен бути вище цілей і змісту.

У свій час академік Ю. К. Бабанський після відвідування серії таких уроків-ігрищ, де сутність і результати були принесені в жертву формі, зі справедливою

іронією помітив: «Звичайно, ці уроки розважають, забавляють, збуджують, розчулюють, здивовують. Але вчителям бажано в цьому випадку не забувати, що урок хоча б трохи повинен ще й навчати» [5].

Обговорення уроків, що проводяться в ігровій формі, як правило, відбувається неглибоко, тому що ті, хто відвідує урок і захоплюються власне грою дітей, забувши оцінити, чи було досягнуто головних цілей (запланованих результатів), чого діти навчилися, чого набули наприкінці уроку.

Застарілий і негативний недолік уроків — слабе знання особистості школяра і класних колективів і, як наслідок, — уроки-близнюки, неможливість спиратися на особливості учнів, знайти оптимальний для конкретної дитини або групи дітей варіант методики навчання, необґрунтованість диференціації в навчанні. Майже всі вчителі, які не можуть одержати позитивних результатів, не розуміють, що причина низького рівня їх професіоналізму — незнання психології дитини, нерозуміння механізмів, за допомогою яких відбувається засвоєння навчального матеріалу. Причину своїх негараздів такі вчителі бачать, насамперед, у дітях, які ліниві, недбайливі, й начебто не хочуть учитися.

Згадаймо, що однією з основ вибору методики навчання є знання можливостей дітей. Назвемо деякі з параметрів. По-перше, це канал сприйняття навчального матеріалу, який домінує в учнів, тобто скільки в класі дітей зі сприйманням переважно очима (візували), вухами (аудіали), руками (кінестетики). По-друге, скільки в класі лівопівкульних, правопівкульних і дітей із змішаним способом сприйняття. По-третє, як діти поділяються за темпераментом (холерики, сангвініки, флегматики, меланхоліки). По-четверте, хто лідер, а хто аутсайтери тощо.

Одним із недоліків сучасного уроку є ігнорування можливостей виховання в процесі навчання. Причина — зрозуміле небажання вчителів розбиратися в теоретичних дискусіях учених про те, чи потрібне взагалі навчання, що виховує? Це і переваженість програми, що спричиняє спрямування роботи вчителів, в основному, тільки на засвоєння необхідного матеріалу; і низький рівень професійної самоосвіти деяких учителів.

Доречно згадати К. Д. Ушинського, який писав: «Ніщо не викоренить у нас твердої віри в те, що прийде час, хоча може бути й не швидко, коли нападки наші із здивуванням згадуватимуть, як довго ми нехтували справою виховання, і як багато страждали від цієї неблагодості» [8].

Вважаємо, що цей час уже настав.

Щоб зрозуміти все це, необхідно згадати про те, що, хоче того вчитель чи ні, усвідомлює чи забув, виховання завжди певною мірою здійснюється й на уроці за допомогою чотирьох чинників, чотирьох джерел або, скажімо, через чотири канали:

- 1) через зміст освіти;
- 2) через методи й форми навчання;
- 3) через використання ситуацій, які виникли випадково, і спеціальне створення ситуацій, що виховують;
- 4) через особистість самого вчителя (перш за все і в найбільшому ступені).

Особистість учителя — його ставлення до дітей (байдуже або особистісно зацікавлене), його духовність, віра в самоцінність людини, повага до гідності учня, і, нарешті, артистизм, виконавська майстерність, міміка, жести, манери і навіть зовнішній вигляд, одяг — усе це, безперечно, безпосередньо або опосередковано виховує дитину.

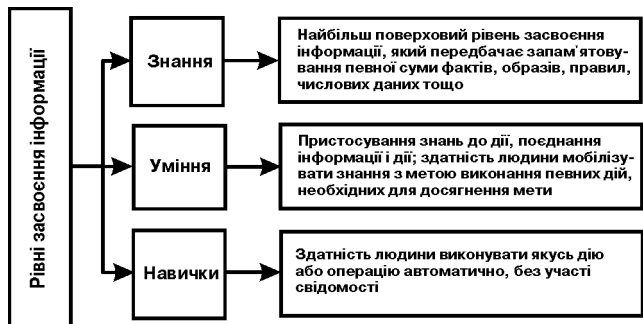

Рис. 1. Рівні засвоєння інформації (за О. І. Вишневським)

Якщо всі ці чинники вчителем не беруться до уваги, то ефективність їх впливу на дитину вкрай мала або навіть негативна. Якщо вчитель пам'ятає про канали виховання в процесі навчання на уроці, то він може багаторазово підвищити, підсилити цю ефективність.

Великим недоліком у роботі вчителів є недооцінювання спеціального продумування завдань уроку, неповнота їх планування.

Недолік пов'язаний із двома чинниками. По-перше, багато вчителів спочатку недооцінювали значення цього обов'язкового елемента будь-якого планування. Продумати зміст, форми, методи, скласти план заходів (дій) — обов'язково, а ось формулювати завдання багато хто вважає зайвим, наївно вважаючи, що все саме собою витікає з теми уроку. У практиці багато прорахунків на уроці виникає саме через зневагу до роботи щодо продумування завдань. Якщо ви чітко визначили оптимальний перелік завдань уроку, то будете відбирати, шукати і зміст, і форми, і методи, і створювати умови, щоб усі поставлені завдання виконувались. Помилка у формулюванні завдань неминуче призводить до упущень у виборі оптимального варіанта всіх останніх компонентів освітнього процесу.

Зараз необхідним стало не тільки формулювання завдань навчання, виховання й розвитку, але й завдань соціалізації особистості учнів і розвитку самого освітнього процесу й учителя. Тепер комплексне планування завдань йде за трьома групами.

I. Педагогічні цілі: навчання, виховання, розвиток і соціалізація особистості, так звані креативні, оздоровчі й інші — це цілі розвитку учня.

II. Цілі розвитку освітнього процесу: діагностичні, пізнавальні, дослідницькі.

III. Цілі саморозвитку особистості вчителя: професійного, особистісного.

Найголовніші, безперечно, цілі першої групи. Цілі вчителя учням не пред'являються, але вчитель робить усе, щоб вони реалізувалися. Цілі повідомляються учням (тобто учень — не суб'єкт цілепокладання, а суб'єкт цілездійснення. Учень цілі може формулювати й сам.

В останні роки спостерігається велика перевантаженість навчального матеріалу, що призводить до неможливості засвоєння всього викладеного на уроці, до перевтоми.

Ось чому перед учителями стоїть дуже конкретне завдання: обов'язкове виокремлення в змісті головного, суттєвого, і відпрацювання на уроці саме цього матеріалу.

До головного, суттєвого відносяться: основні поняття, закони, провідні виховні й світоглядні ідеї навчального матеріалу.

Нагадаймо деякі способи виокремлення головного, суттєвого в матеріалі, що вивчається: акценти голосом, кольором, графічними засобами; застосування опорних схем, таблиць, моделей, висування вимог у вигляді плакатів: «Що треба знати?», «Що треба вміти?».

На закінчення виокремимо головне, суттєве: у процесі відбору змісту уроку замість застарілого підходу «чим більше — тим краще» необхідно застосувувати новий — «виокремлення головного, суттєвого, тобто об'єкта міцного засвоєння».

Одним із недоліків сучасного суспільства є відсутність якого б не було продумування ціннісних основ навчального матеріалу, відібраного для уроку.

Звинувачувати в цьому недоліку сучасних учителів не можна, тому що аксіологію (теорію цінностей) їм у вищому навчальному закладі не викладали. Але недолік є суттєвим, вплив його на якість освіти значний, і тому його необхідно ліквідувати шляхом самоосвіти вчителя й організації методичної роботи заступникам директорів шкіл і керівникам методичних служб районів (міст).

Шукати методичні рекомендації за формулюванням методичних цінностей безглуздо, їх не існує. Проблему треба вивчати ґрунтовно, тобто з книг з аксіології. Тільки шляхом самоосвіти можна ліквідувати цей недолік.

Цінності — це деякі особистісно й добровільно усвідомлено чи неусвідомлено вибрані моральні аксіоми, ідеали, визнані переважною більшістю того культурного співтовариства, у якому ми живемо, яке ми сповідуємо і яким керуємось у своїх оцінках, вчинках, діях, рішеннях.

Цінності — це те, чим людина дорожить, на що спирається у своїх оцінках інших людей, себе самого, у своїх вчинках і діях.

Добре було б учителю замислитися над тим, як допомогти дітям розкрити для себе особистісний смисл будь-якого матеріалу, що вивчається на уроці.

Особистісний смисл — це глибоке усвідомлення людиною цінності знань, які вона одержує для себе, усвідомлення, яке прийшло через особистісні переживання.

Особистісний смисл не може бути нав'язаний ззовні, він виробляється дитиною самостійно, а вчитель може створити для цього умови й можливості.

Останнім часом багато вчителів ігнорують міжпредметні зв'язки, і, як наслідок, — міжпредметну координацію навчального матеріалу, вважаючи, що цілісна світоглядна картина світу виникає в голові дітей автоматично, сама собою.

Учителі повинні пам'ятати, що велике значення має опора на міжпредметні зв'язки з метою їх використання для формування в учнів цілісного уявлення про систему знань, про світ, а також з метою розвитку ерудиції школярів, а за необхідності, і спеціально продумане й обґрунтоване здійснення вчителем міжпредметної координації навчального матеріалу.

Ще раз підкреслюємо, виконання цієї вимоги можливе тільки за умови високого рівня ерудиції вчителя, коли він знає зміст програми не тільки по-своєму, але й з усіх предметів не менше, ніж на рівні середньої освіти.

В умовах перевантаження програм теоретичними знаннями особливу увагу треба приділяти практичній спрямованості навчального процесу, створенню реальних можливостей застосування учнями одержаних знань, умінь і навичок без формального засвоєння теоретичних відомостей. На кожному етапі навчального процесу треба здійснювати перехід від людини, що знає, до людини, що знає, розуміє, діє.

Багато чого з того, що учень вивчає за чотири роки початкової школи, має схоластичний, відірваний від життя характер. У цьому одна з причин втрати мотивації учіння, коли вчителю нічого не залишається, як примушувати вчити дітей того, що передбачено шкільними програмами, а учень не розуміє, навіщо йому це потрібно зараз і чи знадобиться в житті взагалі.

Відвідування уроків інформатики в початковій школі засвідчило малу кількість або відсутність на

уроках вправ щодо застосування знань у ситуаціях, що змінилися.

Історія виявлення проблеми така. Під час проведення різноманітних досліджень якості знань у різних країнах світу фахівці Організації Об'єднаних Націй з питань освіти й культури (ЮНЕСКО) помітили, що як тільки в завданнях з'являлися питання на застосування знань у ситуаціях, що змінилися, то учні не відповідали взагалі або відповідали неправильно.

Парадоксальність ситуації в тому, що ніхто з досвідчених, відомих учителів області, до яких ми зверталися з проханням дати приклади реалізації цієї вимоги, таких прикладів навести не змогли, хоча ніхто не заперечував правомірність і необхідність цієї вимоги. Нагадаймо вчителям, що навчальна діяльність на уроці має двобічний характер й охоплює діяльність учителя (викладання) і діяльність учня (учіння).

Недоліком у діяльності вчителя є відсутність опори на будь-які технології розвивального навчання або застосування будь-якої однієї з них по відношенню до всіх учнів. Є багато шкіл, де вчителі не знають ніяких теорій і технологій розвитку дітей у процесі навчання, що вимагає негайного виправлення ситуації і знання різних технологій розвивального навчання (Л. В. Занкова, Д. Б. Ельконіна — В. В. Давидова, П. Я. Ерднієва, М. Монтесорі, А. В. Фурмана та ін.) та їх диференційованого застосування до різних класів або груп учнів.

Жодна з існуючих технологій розвитку в процесі навчання не є універсальною і дає оптимальний ефект тільки для конкретної категорії дітей.

Проаналізуємо факти. Одна з технологій розвитку передбачає навчання дітей обов'язково у швидкому темпі з метою інтелектуального напруження мозку, що спричиняє розвиток.

За філософськими постулатами розвиток є боротьбою протилежностей, тому іноді під розвитком розуміють якісну зміну основи існування об'єкта — перетворення світоглядної основи свідомості (Г. Гегель, І. Кант) або способу виробництва.

Б. Г. Ананьев розглядає розвиток людини в поступовому становленні властивостей у тріаді «індивід — особистість — індивідуальність». Він доводить, що людина (як біологічна, соціальна істота тощо) має різні лінії розвитку. Оскільки структура психічного розвитку дуже складна (процеси, стани, властивості тощо), то людина постає в системі властивостей: як індивід (властивості розвиваються на основі нейродинамічних задатків і статевого диморфізму), як особистість (властивості формуються під впливом соціальних умов), як суб'єкт діяльності (властивості визначаються історично сформованими умовами праці) і як індивідуальність (глибина мікрокосмосу людини). Становлення людини як суб'єкта діяльності — це обов'язкова умова її розвитку, оскільки сама історія людства стала можливою завдяки діяльності. Тому для життєвого шляху людини факт початку активної діяльності, включення до неї має фундаментальне значення [1].

Загальний зміст категорії «розвиток» — необоротна, спрямована, закономірна зміна матеріальних та ідеальних об'єктів, тоді як звичайні зміни характеризуються зворотністю, циклічністю, відтворюваністю. Часто вони бувають випадковими, безсистемними, поодинокими, що засвідчує відсутність закономірностей і внутрішнього взаємозв'язку, властивого саме розвитку. Розвиток — універсальна й фундаментальна властивість бут-

тя, що становить спеціальний предмет дослідження діалектики — вчення про розвиток [7, с. 65].

Процес розвитку, на думку Л. С. Виготського, підкоряється таким самим «законам необхідності, як і все інше в природі» [3, с. 360].

Оскільки основою розвитку є внутрішні суперечності, то цей процес у своїй сутності є саморозвитком (саморухом). Сучасна наука підтверджує глибинну незворотність розвитку, його багатоваріантність й альтернативність, а також те, що носієм розвитку є складні, відкриті системи [7, с. 65].

Отже, під розвитком розуміється процес виникнення нового стану об'єкта, якісного перетворення його будови чи структури.

Для багатьох дітей це дійсно так. Але вчителі знають, що в будь-якому класі є не менше третини дітей, для яких швидкий темп навчання неприйнятний: цих дітей можна навчити й розвинути, якщо вивчати з ними матеріал не в швидкому, а в оптимальному для них (для можливостей їх сприймання) темпі.

Розібратися в змісті і процесі розвивального навчання, розглядаючи тільки окремі його підсистеми й елементи, просто неможливо. Тому, спираючись на системний підхід і наукові праці Д. Б. Ельконіна, В. В. Давидова, В. В. Рєпкіна, Г. А. Цукерман та ін., розглянемо процес розвивального навчання як складну систему. Враховуємо, що:

- 1) будь-яка система є частиною системи вищого рівня;
- 2) система складається з взаємопов'язаних компонентів;
- 3) ці компоненти взаємопов'язані між собою, а також із системою в цілому;
- 4) будь-яка система взаємодіє із середовищем.

Стратегічною метою розвивального навчання є формування особистості дитини як суб'єкта життєдіяльності. У найголовнішому сенсі бути суб'єктом означає бути господарем власної діяльності, власного життя: визначати цілі, розв'язувати завдання, відповідати за результати. Головний засіб саморозвитку суб'єкта — уміння вчитися, тобто вчити себе. Ось чому навчальна діяльність є універсальним засобом розвитку.

Часто постає запитання: як визначити тип і структуру уроку інформатики? Зазначаємо, що застосування на уроці інформаційно-комунікаційних технологій не змінює ні його тип, ні структуру. Усі етапи уроку зберігаються. Цілком очевидно, що змінними будуть тільки ступінь і час використання комп'ютерів залежно від мети, місця в системі уроків, призначення, наявності засобів і програмного забезпечення, готовності вчителя до застосування інформаційних продуктів, рівнем розвитку його інформаційної компетентності. У додатку 1 подано концепти уроків з інформатики, які розроблено спільно з методистом обласного науково-методичного центру початкової освіти КЗ «ЗОППО» ЗОР С. І. Іванісовою.

Необхідно усвідомити, що інформаційні продукти не відповідають за якість і результативність уроку, але сприяють і якості, й результативності, дозволяють урізноманітнити процес сприймання й пошуку інформації, роблять урок більш яскравим і насиченим.

Найважливішим у процесі організації уроку був і залишається вчитель. Ось чому, якщо раніше від учителя вимагалось створити оптимальний варіант тільки плану (проекту) майбутнього уроку, то тепер цього вже

недостатньо: інколи необхідно здійснювати оптимізацію плану в процесі самого уроку за обставинами, що склалися, реальними умовами, у яких проходить урок.

Пам'ятаймо, що стратегічною метою і результатом навчання є формування особистості дитини як суб'єкта життєдіяльності. У найголовнішому сенсі бути суб'єктом означає бути господарем власної діяльності, власного життя: визначати цілі, розв'язувати завдання, відповідати за результати. Безперечно, уроки інформатики сприятимуть досягненню цієї мети всіх учасників освітнього процесу.

Додаток 1

2 КЛАС

Урок 13

Тема: Поняття про інформацію, повідомлення.

Робота з розвивальними програмами

Цілі уроку:

- сформувати в учнів елементарні уявлення про інформацію як набір відомостей про об'єкти, явища та процеси навколишнього світу; повідомлення як різні форми подання інформації;
- розвивати вміння: порівнювати, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки; доводити власну думку, робити висновки;
- виховувати допитливість, доброзичливе ставлення до людей, повагу до думки іншої людини.

Хід уроку

I. Самовизначення до діяльності

- привітання;
- доброзичливе налаштування вчителя й учня;
- перевірка готовності класу й обладнання уроку до роботи;
- швидке включення класу в діловий ритм;
- організація уваги всіх учнів.

Нумо, діти, підведіться.
Один одному всміхніться.
Чули? Вже дзвенів дзвінок —
Розпочнімо наш урок.

II. Постановка цілей і завдань, загальна мотивація

1. Підготовка дітей до активного й свідомого засвоєння нового матеріалу.

Перегляд уривка з мультфільму «Умка».

— Що ведмежа дізналося про хлопчика? Чи дізнався хлопчик щось нове про ведмежа? За допомогою чого вони отримали цю інформацію?

2. Формулювання разом з учнями теми, цілей і завдань уроку.

— Що таке інформація?

— Як ви вважаєте, яка тема нашого уроку?

— Чому ми будемо розглядати поняття «інформація»? (узагальнення відповідей дітей: інформатика як наука вивчає, що таке інформація, де її шукати, як збирати, обробляти, передавати, представляти...).

— Що ви очікуєте від сьогоднішнього уроку?

III. Засвоєння нових знань

1. Мозковий штурм.

— Спробуємо дібрати якнайбільше слів, близьких за значенням до слова інформація (учитель записує відповіді дітей на дошці), можливі варіанти: знання, факти, відомості, повідомлення, вісті, дані, новина, довідка, матеріал, репортаж...

— Чи зможете ви дати визначення, що таке «інформація»?

Узагальнення відповідей дітей: поняття «інформація», як і поняття «повідомлення», належить до первісних понять інформатики, які не мають визначення. Повідомлення постійно надходять до людини з довкілля: це звуки, запахи, смаки, вигляд предметів, їх відчуття на дотик [2, с. 100].

Комп'ютер допомагає людині працювати з інформацією.

Коли ти на уроці слухаєш учителя, то одержуєш нову інформацію. Якщо продзвенить % — це інформація про те, що урок завершено. На перерві ти з'їв яблуко й отримав інформацію, що воно смачне і солодке, або навпаки — кисле. Читаючи цікаву книжку, дивлячись фільм, — ти дізнаєшся про щось цікаве, одержуєш інформацію.

Отже, інформація — це відомості про навколишній світ, явища, які в ньому відбуваються і які може сприймати людина, тварина або, навіть, комп'ютер [1, с. 20].

— Як відбувається обмін інформацією між людьми? між тваринами? між людиною і твариною? (за допомогою повідомлень).

2. Робота з підручником.

Останній абзац на с. 59 — приклади повідомлень.

Робота з тезами на с. 60:

— Повідомлення можуть бути усними, письмовими, у вигляді малюнків, умовних позначень тощо.

— Одну і ту саму інформацію можна передати за допомогою різних повідомлень.

— Одне й те саме повідомлення для різних людей може нести різну інформацію.

— Ми маємо справу з різними видами інформації: розрізняємо кольори, чуємо звуки, відчуваємо запахи, сприймаємо інформацію на дотик та смак.

— Яку інформацію не можна передати за допомогою комп'ютера (наприклад, запах апельсина, смак торта або холодне відчуття льоду — неможливо поки що)?

Фізкультхвилинка (рухлива)

IV. Систематизація й узагальнення

1. Гра «Утвори речення» (робота в парах).

— З поданих слів складіть 3 речення (розрізані картки зі словами різних речень — різнокольорові).
Інформація — це відомості про навколишній світ.
Інформацію можна передавати за допомогою повідомлень.

Повідомлення бувають різними.

Читання одержаних речень.

2. Перевірка розуміння сутності нових понять. Гра «Так чи ні».

- Інформація — це інформатика (Ні).
  - Інформація — це відомості про навколишній світ (Так).
  - Обмін інформацією здійснюється за допомогою різних повідомлень (Так).
  - Повідомлення бувають тільки усними (Ні).
  - Одну й ту саму інформацію можна передати за допомогою різних повідомлень (Так).
  - Листівка із запрошенням на день народження — це усне повідомлення (Ні).
  - Дорожні знаки — це повідомлення (Так).
  - Дорожні знаки — це письмове повідомлення (Ні).
3. Робота в зошиті з друкованою основою (с. 24–25, за вибором учителя).

V. Застосування нових знань

1. Повторення правил техніки безпеки в комп'ютерному класі.

2. Робота з комп'ютером програма GCompris.

Зорова гімнастика (с. 6–7 підручника).

VI. Рефлексія

— З якими поняттями познайомилися сьогодні на уроці?

— Яку корисну інформацію отримуєте з такого повідомлення: «У Запорізькій області –2°, похмуро, йде перший сніг».

— Поділіться іншою корисною інформацією.

VII. Домашнє завдання

— За бажанням — завдання 6 на с. 62 підручника.

Список використаних джерел

1. Земляк І. В. Методичні рекомендації щодо викладання інформатики в 3-му класі: за програмою «Сходинки до інформатики» // Кам'янець-Подільський, 2009. — 114 с.

2. Коршунова О. В. Готуємося до уроків інформатики у 2 класі: навч.-метод. посібник. — К.: Видавничий дім «Освіта», 2013. — 208 с.

3 КЛАС

Урок 32

Тема: Представляємо проект. Презентація та оцінювання навчального проекту

Цілі уроку:

- формувати вміння учнів представляти результати роботи над проектом, уміння коментувати проект перед слухачами;
- розвивати увагу, мовлення учнів; формувати вміння аналізувати, робити висновки; навички висловлювати оцінні судження про власну роботу та роботу, виконану однокласниками;
- виховувати самостійність, організованість і відповідальність за виконану роботу; прагнення дітей до самовираження і самореалізації; взаємоповагу у спільній діяльності, дбайливе ставлення до природи.

Хід уроку

I. Самовизначення до діяльності

Привітання

— Добрий день! В добрий час!
Рада бачить усіх вас!
Ви почули всі дзвінок?
Сьогодні у нас незвичайний урок.
Кожен з вас приготувався?
А з гостями привітався? (вітаються)
Зараз сядуть всі дівчатка,
А за ними і хлоп'ятка.

Посміхніться один одному, побажайте успіху. Я сподіваюсь, що гарний настрій у вас залишиться протягом усього уроку. На уроці сьогодні присутні ваші батьки.

Отже, слід показати себе з кращого боку. Готові? Розпочинаємо.

II. Повідомлення теми, мети та завдань уроку. Мотивація навчальної діяльності учнів

«Асоціативний куц» — Саджаємо квіти.

— Роздивіться квітку і скажіть.

- Чому ми навчались?
  - Про що дізнавались?
  - Що готували?
  - А чи ми показали?
- Отже, що ми будемо робити сьогодні? Яка тема нашого уроку?

Тема уроку: презентація і захист проектів.

— Для чого ми створили наш проект? Яка його мета?

Мета проекту: провести акцію «Клумба на шкільному подвір'ї» — посадити клумбу нашої мрії.

— Протягом місяця ми плідно працювали, збрали багато матеріалів, запросили гостей. Для чого? Яка мета і яке завдання сьогодні стоять перед нами?

Мета уроку: Представити свій проект, свою ідею.

Завдання: Знайти спонсорів для втілення наших намірів.

III. Розминка. Постановка цілей і завдань.

1. «Асоціативний куц» — Саджаємо квіти.

— Після закінчення виступів ми будемо оцінювати наші проекти, голосувати за кращі. Давайте нагадаємо собі, розкажемо гостям-спонсорам — на що звернути увагу під час оцінювання проекту (висловлювання учнів).

— Для регулювання порядку проведення встановлюємо регламент:

- час на виступ (довідь) групи — 3 хвилини;
- час на запитання, обговорення — 2 хвилини.

Пам'ятаємо!

Наша ціль: зацікавити батьків.

Завдання: оцінити проекти.

Працюватимем старанно,

Щоб почути у кінці,

Що у нашій третій класі

Діти — просто молодці.

IV. Захист проектів. Застосування знань у змінних (нестандартних) умовах

Готуємось до виступів (налаштування на роботу).

Для роботи над проектом ми розділились на групи. Кожна група підготувала свій власний міні-проект «Клумба нашої мрії». У кожній групі є дизайнер, дослідник і економіст. А наші «Мудрунчики» приготували для нас цікаві завдання.

Вам дається *хвилинка*, щоб визначитись з порядком виступаючих, налаштуватись на виступ, повторити пам'ятку, план.

Демонстрування міні-проектів

1) *Виступи груп* (кількість 3) по черзі за планом. (табл. 1).

2) *Обговорення виступів, запитання до учасників групи, побажання.*

Умови і правила: тільки після закінчення виступу, дякуємо за виступ, починаємо з позитиву, запитання по суті (стосовно ідеї, фактів, коштів — якщо не було озвучено), побажання конструктивні (можливо, краще посадити ..., тому що ...).

3) *Виступи Мудрунчиків.*

Мудрунчики готують презентації (окремі слайди), які вчитель збирає в окрему папку і робить на них гіперпосилання.

- Після обговорення виступу 1 групи — **екологічна хвилинка.**

«*Народна мудрість*» — народні вислови (проводять учні).

— Послухайте (прочитайте) народні вислови, подумайте і скажіть, які з них закликають нас оберегати квіти, дбайливо ставитись до них.

У кожної квітки свій аромат.

Зірвана квітка на стебло не повертається.

Не з однієї квітки бджілка мед збирає.

Залиш польові квіти у полі,

а у садку посади доволі.

Дивитись на квіти легко, вишивати важко.

— А чому треба оберегати квіти? Для чого вони потрібні?

Етап		Хто?	Що робить?	
ПОЗИЦІЯ — ідея	Ми вважаємо, що ...	Висловіть свою думку, поясніть, у чому полягає ваш погляд	Дизайнери (відповідали за оформлення презентації)	Демонструє презентацію*, озвучує ідею, форму**.
ОБГРУНТУВАННЯ	... тому, що..., ... спробуємо довести, що наша ідея має шанс зацікавити батьків	Наведіть причину появи цієї думки, тобто, на чому ґрунтуються докази на підтримку вашої позиції	Дизайнери	Показує, пояснює схему
ПРИКЛАДИ — факти	... наприклад... Для своєї клумби ми обрали квіти, тому що ...	Наведіть факти, які демонструють ваші докази, вони підсилять вашу позицію	Дослідники (відповідали за добірку фактів — матеріалів про квіти)	Розказують, чому саме ці квіти слід посадити на клумбі — колір, коли розцвітають і скільки квітнуть, коли краще висаджувати тощо
	Ми провели опитування і з'ясували, що... Тому нам зможуть допомогти ..., надати консультацію ... Ми порахували, що на втілення нашої мрії знадобиться ...		Економісти (проводили опитування — у кого вдома є квітники, хто за ними доглядає, які квіти там ростуть; відповідали за інформацію — ціна насіння, підраховували загальну суму)	Озвучують результати опитування, кошторис на придбання насіння
ВИСНОВКИ	Отже (тому), ми вважаємо ...	Узагальніть свою думку, зробіть висновок про те, що необхідно робити	Призначений	Закликає прийняти позицію, дякує за увагу

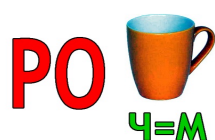
* Дизайнери обирають шаблон презентації (або створюють власний фон), оформлюють титульний і останній слайди. Кожен учасник групи додає до презентації свої слайди з інформацією і картинками, на слайд *Список джерел* вносить джерела інформації. Після закінчення роботи Дизайнер оформлює-редагує презентацію загалом, готує її для представлення.

** Форма квіткових насаджень — клумба, рабатка, газон, альпійська гірка, вертикальне озеленення.

— Розгадайте ребуси і скажіть, чому ці квіти не можна рвати?

Підсніжник

Ромашка

- Після обговорення виступу 2 групи — **хвилинка відпочинку** (фізкультхвилинка — імітація вірша). *«Прогулянка в ліс за квітами»* (проводять учні).

Раз-два-три, вирости квіточкі!
До сонця потягнулися високо,
Стало їм приємно і тепло!
Вітерець пролітав,
Гілочками похитав.
Вліво похитнулись —
Низько пригнулись.
Вправо похитнулись —
Низько пригнулись.
Вітерець, тікай!
Квіточки не ламай!
Нехай вони цвітуть, ростуть,
Дітям радість несуть!

Діти лісом гуляли,
За природою спостерігали.
Вгору — на сонце подивились,
промінчиками зігрілись.
Метелики літали,
Крильцями махали.
Дружно плеснімо в долоні:
раз, два, три, чотири, п'ять.
Треба нам букет зібрати.
Раз присіли, два присіли —
В руках дзвоник задзвонили.
Вправо дзвін: Дінь-дзелень!
Вліво дзвін: Дінь-дзелень!
Ми несем букет додому,
Та у рідну нашу школу.

Супровід — анімована презентація.

- Після обговорення виступів усіх груп — **хвилинка цікавинка**.

«Народна мудрість» — загадки (проводять учні).
— Ви почули багато відомостей про квіти. А тепер перевіримо — Чи уважними ви були? Послухайте і відгадайте народні загадки про квіти (табл. 2).

Супроводжується презентацією — картинки-відгадки, або інтерактивна презентація-пазли.

V. Підсумок уроку. Рефлексія

1. Підбиття підсумків:

- чи всі завдання проекту було виконано?
- чи досягнутий очікуваний результат?
- хто з учнів працював особливо старанно?
- яку користь може принести проект?
- чи досягли ми своєї мети? чи знайдено спонсорів? Зараз дізнаємось...

2. Оцінка проекту — відкрите голосування з опорою на інтерактивну гістограму, на якій відображаються результати голосування.

— Час оцінити нашу роботу. *Критерії (номінації):*

- Ідея — Хочу такий квітник...
- Виступ.
- Презентація.
- Кошторис.

Умова: можна віддати голос тільки один раз.

У голосуванні беруть участь всі присутні на уроці. Учитель має право додати голос за активну роботу під час виконання завдань Мудрунчиків.

Таблиця 2

Лист зелений не пропав, А під снігом задрімав, Щоб у синю сукенчину Одягнуть весняну днину. (Барвінок)	Посадила в квітнику Квітку ніжну та струнку. Жовті ніжні пелюстки, Зеленесенькі листки. В квітнику у мене зріс Гордий красень... Це — ... (Нарцис)
Фіолетові фіранки У світлиці та на ганку. Фіолетові малята Весну люблять зустрічати. (Фіалки)	В квітнику у мене виріс Синьоокий, пишний ... (Ірис)
Квіточки маленькі — Суконьки синенькі. Радо сонечко вітають, Нижнім співом зустрічають. (Дзвоники)	У саду ростуть ці квіти, Мають гарний вигляд, Квітнуть із весни до літа Ваблять, милують усіх Ці дрібненькі квіточки Звуться просто... (Чорнобривці)
Із зеленої сорочки, Що зіткнув весною гай, Білі дивляться дзвіночки. Як зовуть їх? Відгадай! (Конвалії)	На квітник погляньте, діти, Там козак стоїть між квітів. Весь червоний – гордий пан. Не козак це, а ... (Тюльпан)

3. Нагородження номінантів (за наявності можливостей)

Музична хвилинка

Пісня «Сонячний віночок» (співають учні, супровід — презентація, у якій використовуються малюнки і розмальовки учнів, створених у Paint).

4. Самооцінювання. Рефлексія.

— Сьогодні кожен із нас закінчив урок з певним настроєм. Який він у вас, я не знаю, а можу лише здогадуватися. Я пропоную вам оцінити урок і свій успіх на уроці самостійно і для цього використати Долоньку успіху (табл. 3).

Ось і пролунав дзвінок —
Закінчився наш урок.
За роботу по заслугі
Щиро дякую вам, друзі.

Список використаних джерел

1. Підручник та зошит «Сходінки до інформатики» 3 клас: Г. В. Ломаковська, Г. О. Проценко, Й. Я. Ривкінд, Ф. М. Рівкінд.
2. Підручник «Сходінки до інформатики» 3 клас: М. М. Корнієнко, С. М. Крамаровська, І. Т. Зарецька.
3. Навчально-методичний посібник «Інформатика» 2–4 класи: Коршунова О. В.
4. <http://megaznaika.com.ua>
5. <http://www.poslovitza.ru>

Перспектива: можливі завдання додому (за бажанням).

1. **Перевір себе** — *Бліц-опитування*. Продовж речення, за потребою користуйся довідкою.

- Комп'ютерна презентація створюється за допомогою ...
- Схему квітника малювали за допомогою ...
- Не пиши забагато. Орієнтовна кількість речень на слайді — до...
- Використовуй короткі речення. У кожному — до ... слів.
- Картинка повинна відповідати ... слайда.
- На Титульному слайді слід вказати ...

Що потрібно внести до списку використаних матеріалів?

(*Довідка:* редактор презентацій PowerPoint, графічний редактор Paint, п'ять, вісім, зміст, тема проекту і його автор).

2. **Поклади у портфоліо** — *Аркуш самооцінювання*. (табл. 4).

- Вчимося аналізувати.*

Вчись аналізувати і робити висновки — це знадобиться тобі в подальшому житті. Виконай вдома завдання 5 на с. 159. Запиши аналіз в зошит с. 62–63.

Якщо виникнуть труднощі, звернись до батьків або вчителя — вони завжди допоможуть тобі.

- Завдання для активних.*

Подумайте і запропонуйте проект, який ви можете зробити з друзями влітку.

- Завдання для завзятих.*

Таблиця 3

 <p>Раз, два, три, чотири, п'ять — Починаєм рахувати! Ось мізинчик, безіменний, Ось середній, вказівний... Ось великий — то твій настрій Вгору швидше підніми! Раз, два, три, чотири, п'ять — Починаєм рахувати! Розкажи, які знання зналобляться в житті?</p>		<p>Мета досягнута? що я можу? чого навчився? про що дізнався?</p>
		<p>Як було цікаво? ...важко? ... сумно? Я був бадьорий, активний ...</p>
		<p>Сьогодні — своєю роботою я ... сподобалось — не сподобалось...</p>
		<p>Вміння — вдалося — відкриття — важливо...</p>
		<p>Враження — почуття — настроїв</p>

Опрацюйте інформацію, що представила група Дослідників. Внесіть зміни у свої схеми розташування рослин з оглядом на терміни висаджування та цвітіння квітів, на їх колір. На уроці трудового навчання створіть колективне панно-схему для створення клумби на нашому шкільному подвір'ї.

• **Завдання для допитливих.**

Опрацюйте інформацію, що представила група Мудрунчиків. Спробуйте знайти інформацію про символіку квітів і стрічок українського віночка, легенди про рослини України. Ви зможете поділитись своїми зна-

хідками з однокласниками на уроках Літературного читання та Я у світі, розповісти про це своїм рідним.

• **Завдання для творчих.**

Спробуйте придумати свої загадки про рослини. Загадайте їх своїм батькам і друзям.

Примітка. Бажано зробити інтеграцію з виховним заходом — урок-презентація для батьків «Клумба на шкільному подвір'ї» у співпраці з класним керівником.

Таблиця 5 — Оцінювання проекту.

Для вчителя (заповнюється протягом уроку).

Таблиця 4

Завдання	Потрібно постаратися	Добре	Дуже добре	У кого з друзів можна повчитись
Комп'ютерна презентація				
Виступ				
Співпраця в групі Чи був корисним? Чи був активним?				
Подумай, яке завдання тобі до вподоби, що ти знаєш, про що хочеш дізнатись, що вмієш, що зможеш зробити?				
Завдання для активних	Завдання для завзятих	Завдання для допитливих	Завдання для творчих	Вчимося аналізувати

Таблиця 5

		1 група	2 група	3 група
КОМП'ЮТЕРНА ПРЕЗЕНТАЦІЯ	Розкрито мету і завдання дослідження			
	Інформація корисна та цікава			
	Заголовки слайдів привертають увагу			
	Текст без помилок			
	Є фотографії та малюнки			
ВИСТУП	Схема, малюнки у Paint			
	Доповідь, доповнює інформацію на слайді			
	Сформульовано основну ідею			
Обговорення	Мовлення чітке, інформація зрозуміла			
	Активні			
	Запитання			
Використані матеріали	Відповіді			
	Інформація з паперових носіїв			
	Інформація, знайдена в Інтернеті			
Додатковий бал	Знайдена самостійно			
	Завдання Мудрунчиків			

* * *

Никулочкина Е. В. Особенности урока информатики в начальной школе

Аннотация. Статья посвящена выяснению особенностей проведения урока информатики в начальной школе, выделены недостатки в его подготовке и проведении.

Ключевые слова: начальная школа, урок информатики, проектирование урока, особенности урока, информационная компетентность, информационно-коммуникационные технологии.

* * *

Nikulochkina O.V. Distinguishing characteristics of computer science lessons in a primary school

Abstract. The article is devoted to elucidation features computer science lesson in a primary school, singled out deficiencies in their training and conduct.

Key words: primary school, computer science lessons, lesson design, information competence, information and communication technology.

Література

1. *Ананьев Б. Г.* Психология и проблемы человекознания : [избранные психол. труды] / Ред. А. А. Бодалев. — М., 1996. — 384 с. — (Психологи отечества).
2. *Беспалько В. П.* Опыт разработки и использования критериев качественного усвоения знаний : Теория поэтапного формирования умственных действий и управление процессом обучения. — М., 1962.
3. *Выготский Л. С.* Психология развития как феномен культуры : [избр. психол. труды] / ред. М. Г. Ярошевский. — М., 1996. — 512 с. — (Психологи отечества).
4. *Вишневецький О. І.* Теоретичні основи сучасної української педагогіки : [посібник для студентів вищих навчальних закладів]. — Дрогобич : Коло, 2003. — 528 с.
5. *Поташник М.* Педагогический гламур как способ ухода от реальных проблем // Народное образование. — 2008. — №8. — С. 97.
6. *Скаткин М. Н.* Проблемы современной дидактики. — М. : Педагогика, 1982. — 319 с.
7. Современная философия : словарь и хрестоматия / [под ред. В. П. Кохановского]. — Ростов-на-Дону : Феникс, 1995. — 511 с.
8. *Ушинский К. Д.* Человек как предмет воспитания: Опыт педагогической антропологии // Пед. соч.: В 6 т. / Сост. С. Ф. Егоров. — М., 1990.